

OPEN
MONUMENTEN
DAG

Kidsgids

Veerkrachtig erfgoed

Open
Monumentendagen
Leiden

2026

Woordzoeker

T	R	O	O	P	S	D	A	T	S	Q	B	H	O
G	L	V	A	K	M	A	N	S	C	H	A	P	V
V	R	I	J	W	I	L	L	I	G	E	R	S	E
V	K	V	B	E	H	V	V	G	O	R	V	F	R
R	D	G	E	E	P	T	J	K	L	B	E	I	S
E	U	N	R	R	S	H	J	B	R	E	R	T	T
R	O	I	U	B	V	C	O	I	O	S	D	A	R
F	H	L	U	A	S	A	H	V	O	T	E	A	O
G	R	E	M	A	M	R	L	E	I	E	D	M	M
O	E	I	S	R	Y	K	J	Q	R	M	I	I	I
E	D	N	D	H	Q	R	H	S	Q	M	G	L	N
D	N	R	A	E	E	E	O	C	R	I	I	K	G
T	O	E	T	I	V	E	L	E	M	N	N	N	N
V	Z	V	S	D	F	V	W	M	M	G	G	V	G

bescherming

erfgoed

herbestemming

klimaat

onderhoud

oorlog

overstroming

stadsmuur

stadspoort

vakmanschap

veerkracht

verdediging

vernietiging

verval

vrijwilligers

weerbaarheid

Dit boekje is van:

Naam:

DEZE KIDSGIDS IS EEN SPEURTOCHT. JE KUNT 'M HET HELE JAAR DOOR LOPEN EN HOEFT NERGENS NAAR BINNEN.

Tijdens de Open Monumentendagen op **zaterdag 12** en **zondag 13 september** kun je een aantal monumenten gratis van binnen bekijken die je anders niet zomaar kunt bezoeken. Er zijn dan ook gratis **(kids)activiteiten** en veel muziek. Ontwerp en bouw bijvoorbeeld je eigen monument en knutsel iets veerkrachtigs met Technika10 in de *Pieterskerk*. Alle informatie over het programma tijdens OMD '26 vind je op onze website: **omdleiden.nl**

Daar vind je ook informatie over de Klassendagen die we voor groepen 7 en 8 organiseren in juni. Wil je met je klas een bezoek brengen aan een monument? Vraag je juf of meester om jouw klas op te geven via **info@omdleiden.nl**.

Als je een spreekbeurt over monumenten wilt houden, kijk dan op: **openmonumentenklassendag.nl**

Ha speurneuzen!

Deze speurtocht start bij het *stadhuis* (Stadhuisplein) en eindigt bij de *Hortus botanicus* (Rapenburg).

Het onderwerp is *Veerkrachtig erfgoed, in tijden van onzekerheid.*

Onze monumenten gaan al eeuwenlang mee. De Burcht, de stadswallen en stadspoorten beschermden ons tegen gevaren van buitenaf. Maar vandaag de dag lopen de monumenten zelf gevaar. En moeten wij ze beschermen.

De Burcht staat er nog, fier op een kunstmatige heuvel midden in de stad. Maar van de acht stadspoorten zijn er zes gesloopt. Er was ruimte nodig voor stadsuitbreiding en ontwikkeling en de poorten waren niet meer belangrijk om de stad te verdedigen.

Maar gebouwen zijn meer dan mortel en steen: ze vertellen het verhaal van ons verleden. Daarom zijn we ze gaan beschermen, door ze 'monument' te maken met een speciaal schildje erop.

Helaas vervallen monumenten ook nu nog, door verwaarlozing en slecht onderhoud. Er is vakmanschap nodig om ze te onderhouden. Soms ontbreekt de kennis

of het geld. Een ander gevaar is klimaatverandering, overstromingen of juist verdroging. Als de ondergrond 'krimpt', verzakt het monument en kan het scheuren of zelfs instorten. Ook ongedierte en rampen zoals brand, ontploffingen en oorlog kunnen zorgen voor schade.

Toch zijn monumenten ook **veerkrachtig**. Ze blijven lang bestaan, zeker als ze goed worden verzorgd. Zoals mensen dat ook kunnen, na vallen weer opstaan en doorgaan, leren van wat is gebeurd en het opnieuw proberen. De monumenten herinneren ons eraan dat herstel, aanpassing en opnieuw uitvinden altijd mogelijk is.

Wat heb je op deze speurtocht nodig?

Je moet goed kaartlezen. Neem een potlood mee om onderweg de antwoorden op de vragen in te vullen. Aan het eind ontdek je wat het puzzelwoord is. Kijk goed uit in het verkeer en blijf veilig op de stoep!

We wensen je veel plezier!

*De makers
van de Kidsgids.*

Wist je dat...

In Leiden het schildje om een monument aan te geven rood met wit is?

Start speurtocht

De speurtocht begint aan de achterkant van het *stadhuis* (Stadhuisplein). Het stadhuis was eeuwen geleden waarschijnlijk niet groter dan een hal met een torentje en op de eerste verdieping een vergaderzaal.

Een paar keer is het gebouw (gedeeltelijk) verwoest. Bijvoorbeeld in 1929 door een grote brand. Maar telkens is het stadhuis weer opgebouwd.

Steek het water over via de Koornbrug.

Deze overdekte brug (uit 1440) is net gerestaureerd. De palen (fundering) waren rot. Er is door 600 jaar geschiedenis geboord, 12 meter diep, tot op de steuige pleistocene zandlaag in de bodem waar de palen goed op kunnen staan. Nu is de brug weer stevig en veilig.

Wist je dat...

het stadhuis in 2022 helemaal verbouwd en verduurzaamd is, zodat het weer jaren mee kan?

Vismarkt

Burgsteeg

Nieuwe Rijn

Start

Ga verder de Burgsteeg in en ga links onder de poort door.

Vraag A

Welk dier staat er op deze toegangspoort?

■ ■ ■ ■ ■ (5)

Ga verder naar *de Burcht*. Rond 900 bouwden de inwoners van Leiden hier een heuvel (motte). Het is het oudste verdedigingswerk in Leiden, een vluchtplaats waar mensen en vee bescherming konden vinden tegen gevaar. De heuvel is vaak opgehoogd uiteindelijk tot 10 meter boven zijn omgeving. Ook de stenen muur die eerst van hout was en daarna van turfsteen, is vaak gerepareerd. Het laatst nog in 2010. Je kunt de Burcht beklimmen en hebt dan mooi uitzicht over de stad.

In de 14e eeuw kreeg Leiden stadsrechten en mochten er stadsmuren worden gebouwd. De Burcht kwam toen midden in de ommuurde stad te liggen en haar functie als verdedigingswerk werd daardoor minder belangrijk. Het werd in de 17e eeuw een openbare bezienswaardigheid met een mooi toegangshek, doolhof, tuinen en een hertenkamp.

Wist je dat...

de Burcht van Leiden een van de oudste nog bestaande voorbeelden van een burcht in Nederland is?

2

Ga terug over de Koornbrug en rechtsaf langs het water. Loop de hoge brug voorbij. Dit is de Visbrug, de oudste brug van Leiden. Ga over de lange moderne brug naar de overkant van het water. Zie je dat hier twee rivieren de Oude Rijn en de Nieuwe Rijn samenvloeien? En dat de Burcht dus gebouwd is op een prima (strategische) plek?

Ga linksaf langs het water (Stille Rijn).

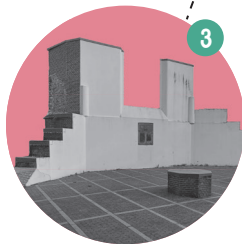

Vraag B

Welke dieren staan er afgebeeld boven het poortje tussen nr. 14 en 15?

Ga verder op de Stille Rijn en sla bij de volgende brug rechtsaf de Vrouwensteeg in, door naar de Vrouwenkerkkoorstraat. Links, op het Vrouwenkerkhof, zie je resten van de 14e eeuwse gotische Vrouwekerk. Een kleine kapel groeide uit tot de op twee na grootste parochiekerk van Leiden. Tijdens het Beleg van Leiden werd de Vrouwekerk zwaar beschadigd door Spaanse kanonskogels. Later raakte de kerk nog verder in verval. De overblijfselen van de muren, zijn eind 20e en begin 21e eeuw gerestaureerd en de ruïne is nu een rijksmonument.

Rijksmuseum Boerhaave (iets verderop aan de rechterkant) is een mooi voorbeeld van hergebruik waardoor historische gebouwen bewaard kunnen blijven. Het oudste deel was in de middeleeuwen een klooster (Sint Ceaciliaklooster). Er werden zieken en ouderen verzorgd. In de 16e eeuw hield de rol van de katholieke kerk in de gezondheidszorg op. Het stadsbestuur verbouwde het klooster tot extra ziekenhuis ruimte.

In de 18e eeuw gaf professor Boerhaave hier zijn studenten medische les aan het bed van de zieken. Dat was toen heel bijzonder.

Wist je dat...

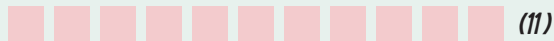
Herman Boerhaave een echte duizendpoot was? Hij was arts, anatoom, botanicus, scheikundige en onderzoeker.

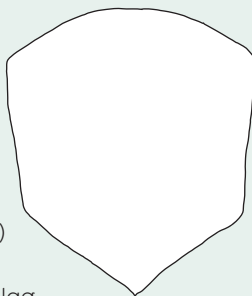

Vraag B

Hoe noem je het schild boven de ingang van het museum waar het wapen van Leiden op is afgebeeld?

Teken hier het wapen van Leiden na.

Ga voorbij het museum de tweede straat rechts in (Lange Lijsbethsteeg) en loop tot aan het water.

Om de oude binnenstad van Leiden lag in de 17e eeuw bijna 7 kilometer aan singels, stadsmuren en wallen met 33 torens. Je kon op 8 plekken door een

stadspoort de stad in en uit. Op enkele plekken is een stukje van de stadsmuur nagemaakt. Loop de brug op om het water over te streken. Rechts voor je, aan de overkant van het water (Oude Singel), zie je de voormalige textielfabriek *Scheltema*, die begin 19e eeuw wollen dekens maakte. Het is nu een cultureel centrum.

5

Ga links de Oude Singel op. Bij de volgende brug zie je rechts de 29 meter hoge Molen De Valk. Het is de enig overgebleven molen van de 19 molens die begin 17e eeuw op de wallen van Leiden stonden. Deze korenmolen produceerde met vier stel maalstenen heel veel meel. Eerst op windkracht en later op elektriciteit. In de Tweede Wereldoorlog is de molen gebruikt als uitkijkpunt en werd hij regelmatig beschoten; dat zorgde voor veel schade. De molen is volledig gerestaureerd. De wieken kunnen weer draaien en de molen kan ook weer malen.

Ga in een rechte lijn over het plein (Beestenmarkt) en steek veilig over (naar de Narmstraat). Verderop staat op de hoek links een klein huisje.

6

6

5

Oude Singel

Oude Vest

Lange Lijsbethsteeg

Vraag D

Wat staat er met grote rode letters op de gevel van het huisje?

Ga voor het huisje linksaf (Kruisstraat).
En daarna rechts naar de *Morspoort*.

Dit is dus één van slechts twee stadspoorten die van de sloop gered zijn. De poorten moesten de bevolking in de stad tegen vijanden beschermen. En mensen die de stad in wilden moesten daar tol (soort belasting) betalen. Lange tijd was de koepel van de toren een gevangenis met een paar cellen.

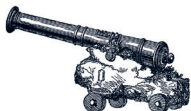
Vraag E

Hoeveel stadspoorten had Leiden vroeger?

Aan de kant van het water staat, naast de poort, een kanon. Daar is ook de ophaalbrug over de vestinggracht. De brug is van hout en is al een paar keer vervangen.

Aan de overkant van de weg (aan de Morsweg) staat verborgen een communicatiebunker uit de Tweede Wereldoorlog.

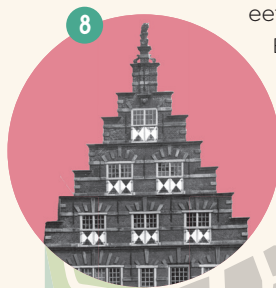
Die is gebouwd door de Duitsers. Vanuit de bunker zou er altijd een telefoonlijn beschikbaar zijn.

Ga vóór de ophaalbrug en het water links, en door het parkje de andere ophaalbrug op (naast molen De Put).

Vanaf de brug zie je links de *Stadstimmerwerf* met een trapgevel, opvallende witte strepen en rood-witte luiken. Daar woonden de stadstimmerman, de stadsmetselaar

en de stadssteenhouwer. En er was een grote werk- en opslagplaats. Eind 20e eeuw is het gebouw gerestaureerd en wonen er veel meer mensen.

Wist je dat...

geprobeerde is om de bunker te slopen, maar de drie meter dikke betonnen muren te sterk zijn?

9

Wist je dat...

de jongens die naar de kweekschool gingen ook wel 'Jantjes van Leiden' werden genoemd?

Vraag F

Wat is de voornaam van deze prins van Oranje-Nassau?

■ ■ ■ ■ ■ (7)

Aan de andere kant van de brug zie je ook al de *Kweekschool voor Zeevaart*. Hier werden jongens uit arme gezinnen opgeleid tot matroos bij de Koninklijke Marine. Zo kregen ze de een kans iets te verdienen. Als je om de school heenloopt, zie je boven de voordeur een groot borstbeeld hangen van de man die zorgde dat deze school hier kwam.

Vanaf het parkeerterreintje (aan het Noordeinde) kun je in de gemetselde zijmuur onderaan nog een stuk van de oorspronkelijke stadsmuur zien, compleet met schietgaten.

Steek het Noordeinde over bij het zebrapad. Ga onder het gebouw door een stukje langs de Singel. En ga bij de eerste brug links (Groenhazengracht) naar de Doelenpoort.

Vraag G

Met welk dier is Joris op deze poort in gevecht?

■ ■ ■ ■ ■ (5)

10

Op de rechterhoek met het Rapenburg staat *Biblioteca Thysiana*. In 1655 speciaal gebouwd voor de boeken-collectie van de jonge geleerde Johannes Thys die maar 31 jaar is geworden. Hij bepaalde in zijn testament dat zijn 2500 boeken en duizenden pamfletten door de geleerden van Leiden gebruikt moeten worden.

Ga verder rechts op het Rapenburg. Ter hoogte van nr. 41 zie je aan de overkant het *Rijksmuseum voor Oudheden*. Naast de ingang zit een blauw wit bordje. Dat 'Blue Shield' schildje is een internationaal herkenningsteken. Het doel is om het werelderfgoed te kunnen beschermen tijdens gewapende conflicten, of door de natuur of door mensen veroorzaakte rampen.

9

Noordeinde

Rapenburg

10

11

Vraag H

Ga links de brug op richting het museum en de Houtstraat. Kijk eens heel goed op de zijgevel!

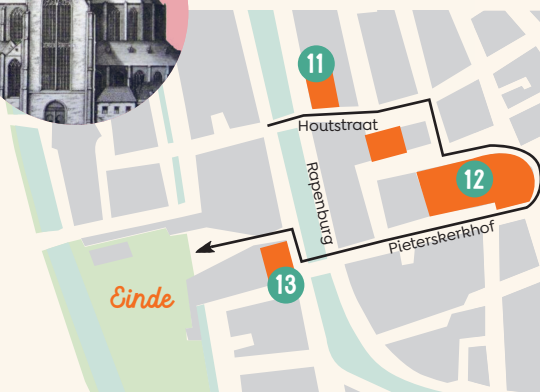
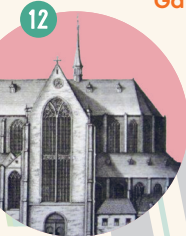
Welke bijna onleesbare letters vormen een woord?

Tijdens de Tweede Wereldoorlog is dat er met witte verf opgeschilderd om soldaten en piloten in de lucht duidelijk te maken dat het een museum is. En het zo te beschermen tegen aanvallen. **Ga verder de Houtstraat in.**

Rechts zie je het *Gravensteen*. Een van de oudste gebouwen van Leiden en gered van de sloop.

Ga het eerste straatje rechts in. Daar staat de *Pieterskerk*. De Pieterskerk heeft ook zo'n internationaal blauw-wit schildje.

De kerk verloor de hoge toren bij een storm, het interieur werd tijdens de Beeldenstorm vernield en bij de kruisramp spatten door de explosie alle glas-in-lood ramen uiteen. Maar de kerk heeft het allemaal doorstaan.

Ga linksom (of rechtsom over het plein) om de Pieterskerk heen en rechts de Kloksteeg in.

Ga de brug over naar het *Academiegebouw*.

Dit was oorspronkelijk de kapel van het vrouwenklooster. De kapel is vaak verbouwd en aangepast, bijvoorbeeld om het geschikt te maken als universiteit (de eerste van Nederland). Niet veranderd is de traditie dat studenten die hun diploma hebben behaald, hun naam op de muur mogen schrijven; in het zweetkamertje. Dat is het kamertje waar studenten vroeger moesten wachten op de uitslag van hun examen.

Ga door het hek (nr. 73) en onder de poort door naar het eindpunt van de speurtocht.

De *Hortus botanicus* is de oudste botanische tuin van Nederland. De historische kassen en eeuwenoude bomen vragen voortdurend zorg en aanpassing. Droogte, hevige regenval en ziektes vormen steeds grotere uitdagingen voor historisch groen erfgoed.

Wist je dat...

gras zo veerkrachtig is omdat het van onderaf groeit? Als een schaap of grasmaaier het bovenste deel opeet, groeit het gewoon weer aan.

Colofon

Deze Kidsgids

is speciaal voor groepen
5 t/m 8 van Leidse
basisscholen samengesteld.

Redactie:

Route en tekst:
Milly de Bruyn
Eindredactie:
Marianne Kroon

Ontwerp en collages:

Valetti, Claudia Claas

Drukwerk:

Puntgaaf Drukwerk

Oplage:

7000

Mogelijk gemaakt door:

Gemeente Leiden

Open
Monumentendagen
Leiden

www.omdleiden.nl

